

Марина Адаменко,
головний бібліотекар
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

ОРГАНІЗАЦІЯ В БІБЛІОТЕЦІ ЦЕНТРУ ОСВІТИ ДЛЯ ДОРОСЛИХ: ВІД ІДЕЇ ДО ІСТОРІЙ УСПІХУ

МІГРАЦІЯ та демографічні перетворення призводять до змін у структурі населення Європи – люди старішають, проте бажають залишатися активними та здоровими протягом тривалішого часу. Футурологи стверджують, що до 2030 р. від 400 до 800 млн осіб утратять роботу, адже їх замінять роботи, зникнуть 57 професій. Ось чому, наприклад, у Швейцарії навчається 63% дорослого населення, у Німеччині – 42%. Є припущення, що в Україні до 2030 р. частка людей віком 60+ становитиме понад 26%. А ще суттєво зміниться ринок праці, адже за прогнозами фахівців до 2020 р. очікується поява 186 нових професій у 25 галузях.

Сьогодні навчатися чогось може людина абсолютно будь-якого віку, незалежно від часу та місця.

ЮНЕСКО розглядає освітній потенціал суспільства як сукупність усіх освітніх впливів через формальні, неформальні та інформальні джерела. За результатами проведених досліджень, члени Європейської асоціації освіти дорослих (*European Association of Adult Education*) дійшли висновку, що освіта дорослих може впливати на різні сфери діяльності людини і суспільства. Це зокрема:

Активне громадянство, демократія та участь. Люди, які беруть участь в освіті дорослих, схильні до прояву більшої довіри до політичної системи та громадської активності через голосування, волонтерство, суспільно-громадську діяльність.

Навички, необхідні для життя. Дорослі учні почувають себе більш здоровими, ведуть активніший та правильніший спосіб життя, а тому відчувається покращення якості життя.

Соціальна єдність, рівність та справедливість. Освіта дорослих пропонує достатньо можливостей для зрівняння прав і статусу різних груп населення, створення умов для економічного розвитку.

Зайнятість та розповсюдження цифрової інформації. Навчання на робочому місці є одним із основних способів участі дорослих у неперервному навчанні. В епоху високих цифрових технологій освіта дорослих також допомагає усунути прогалини в цифрових знаннях населення.

Міграція та демографічні зміни. Громадянська освіта сприяє покращенню інтеграції. Курси базових навичок дають змогу мігрантам максимально успішно соціалізуватися. Навчання у більш літньому віці має сприятливий вплив: люди стають активнішими і довше залишаються здоровими.

Сталість. Європейська спільнота потребує значного обсягу інформації та умов для формування нових життєвих принципів та підходів. Освіта дорослих може сприяти наданню інформації, а також майданчиків для дискусій та простору [1].

Освіта дорослих спроможна забезпечити для особи навички та навчальний досвід, які несуть у собі низку переваг та слугують різним цілям: від базових навичок до вивчення мови, від курсів у вільний час до професійної підготовки, від сімейного навчання до охорони здоров'я. Освіта дорослих може забезпечити шляхи підтримання особи протягом її кар'єри та життя, запропонувати нові можливості для працевлаштування, допомогти людям, які свого часу не закінчили навчання, продовжити його, допомогти батькам у виконанні покладених на них завдань.

Навчання, що поєднує представників різних поколінь, дає як старшим людям, так і молодшим можливість отримати користь від знань один одного; з іншого боку, спільні заходи зміцнюють солідарність між поколіннями в європейських суспільствах і таким чином сприятимуть розвитку демократичного діалогу, необхідного в часи кризи.

Що саме змінить суспільство близького майбутнього? Безумовно, такі фактори:

- збільшення тривалості життя;
- розквіт розумних технологій;
- новітні технології ЗМІ та соціальних мереж;
- глобальна взаємопов'язаність.

Уже сьогодні ми спостерігаємо, як одні професії з'являються, а інші – поступово зникають. Робототехніка суттєво змінить ринок праці та систему підвищення кваліфікації, адже поява роботів надихатиме людей цікавитися іншими видами діяльності, які не потребуватимуть інженерної освіти.

На Міжнародному економічно-гуманітарному форумі *Ukrainian ID*, що проводився в 2018 р., міністр освіти і науки України Л. Гриневич під час свого виступу навела цікаві факти щодо кадрових потреб роботодавців у 2030 р. Насамперед, на її думку, будуть цінними т. зв. м'які навички: вміння співпрацювати, вирішувати творчо складні проблеми, емпатія, відчуття іншої людини, вміння адаптуватися до швидко змінюваного середовища. Насупніми йдуть професійні компетентності [7].

Освіту дорослих можна вважати соціально-культурним явищем світового рівня. Саме тому серед пріоритетних напрямів у вищій освіті на 2018–2019 рр. Міністерство освіти і науки України вбачає «визначення неформальної та/або інформальної освіти». Таке декларування намірів дуже важливе для термінологічної складової освітнього середовища.

В Україні великі міста переважно мають можливості для навчання дорослих. Можна відвідувати різноманітні курси та семінари, якщо є мотивація та кошти для оплати. Але в невеликих містечках та селах пропозицій з освіти для дорослих надзвичайно мало або взагалі немає. І тут важливу роль можуть відігравати бібліотеки, адже вони завжди були, є та будуть середовищем для навчання. Тому важливо, щоби в місцевих громадах розуміли значення цих закладів та знали про ресурси і програми, котрі вони пропонують.

До сфери впливу бібліотек відноситься навчання, яке відбувається поза межами стандартного освітнього середовища. Це й індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя та реалізується за рахунок власної активності індивідів у навколишньому культурно-освітньому середовищі, і спілкування, читання, відвідування установ культури, подорожі тощо. При цьому людина перетворює освітні потенціали суспільства в дієві фактори свого розвитку.

Однією з умов успішної реалізації освітніх програм бібліотеками є їх грамотне позиціонування себе як життєво важливого елемента в розвитку сучасного суспільства, заснованого на культурі знань [2].

У важливому для бібліотечної спільноти документі ІФЛА «Глобальне бачення: стислий звіт» зазначено, що, «незалежно від географічного положення, типу бібліотеки та досвіду роботи в бібліотеці, ми всі поділяємо впевненість у цінності та важливій ролі бібліотек. Ми продовжуємо бути глибоко відданими підтримці грамотності, навчання та читання. Те, в чому ми традиційно сильні – під-

тримка навчання, грамотності та читання, – визнане основою для реалізації місії бібліотек. Необхідно розвивати послуги, бібліотечні колекції та практики так, щоб вони відповідали очікуванням користувачів, що постійно змінюються» [3].

У результаті опитування, що було проведене навесні 2015 р. американським дослідницьким центром *Pew Research*, з'ясувалося, що 73% дорослого населення США вважають себе «учнями протягом усього життя» (*lifelong learner*) [8]. Переважна більшість активних бібліотечних користувачів також зарахували себе до цієї категорії: 97% опитаних, які протягом останнього року відвідували стаціонарні або мобільні бібліотеки, запевнили, що термін «учень, який навчається протягом усього життя» дуже їм підходить. Аналогічні заяви зробили і користувачі бібліотечних сайтів – 98% респондентів. Більшість американців (76%) вважають, що бібліотеки служать освітнім і навчальним потребам своїх громад, оцінку «дуже добре» поставили 37%, «досить добре» – 39% опитаних.

Перед тим як започаткувати в українських бібліотеках дружній простір, що сприятиме розвитку дорослих, потрібно вивчити потреби громади. Коли культурна установа починає запитувати людей про те, чого вони хочуть, а люди починають розуміти, що заклад готовий іти їм назустріч, тоді відбувається діалог. Залучення мешканців на етапі формулювання проблем і визначення цілей збільшує кількість ідей для спільної реалізації.

Як приклад можна навести інформаційну кампанію, проведenu в бібліотеках м. Мелітополя (Запорізька область). Було поставлено амбітну мету – щоб Мелітополь увійшов до Глобальної мережі ЮНЕСКО міст, що навчаються.

Міська влада виявила велику зацікавленість у впровадженні та реалізації в Мелітополі стратегії навчання впродовж усього життя. Саме тому наприкінці жовтня 2017 р. в чотирьох бібліотеках міста одночасно відбулися засідання фокус-груп, учасники яких – молоді люди віком від 25 до 35 років – виявляли пріоритетні напрями розвитку «освітніх послуг упродовж життя для всіх». Службовці, робітники, приватні підприємці, домогосподарки, молоді матусі, волонтери ділилися досвідом підвищення своєї професійної компетентності, розповідали, послугами яких закладів та установ вони користуються або користувалися для здобуття додаткових знань. Усі разом оцінювали якість наданих послуг, відзначали на мапі міста різнокольоровими стікерами заклади, що задовольнили або не задовольнили очікування та потреби в навчанні.

Згодом провели засідання другої фокус-групи. Цього разу до участі в заході були запрошені мелітопольці віком 55+. Люди передпенсійного і пенсійного віку виявили зацікавленість у відвідуванні комп'ютерних курсів, бажання вивчати українську мову, займатися флористикою, садівництвом, ветеринарією, аби допомагати бездомним тваринам, відвідувати курси першої медичної допомоги та різноманітні майстер-класи, тренінги для особистісного зростання.

Всі свої побажання учасники відобразили на мапі додаткових освітніх послуг упродовж життя. На початку листопада минулого року свої пропозиції щодо організації в місті освіти впродовж життя мали змогу висловити мелітопольці віком 35–55 років.

Отже, бібліотекарі мають навчитися знаходити не загальні, а цілком конкретні освітні ніші для власної проектної діяльності. Пропонувати потрібно ті навчальні курси, які допоможуть в успішній соціалізації. І тут важливо не займатися імітаційними освітніми тренінгами для дорослого населення, а мати комплексну інтегровану програму і постійно моніторити її вплив на розвиток громади загалом.

Колеги з Центральної бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького м. Миколаєва в рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку освітянських бібліотек в інформаційному суспільстві» (травень 2018 р.), презентуючи свій досвід, наголошували на тому, що тематична спрямованість навчання може бути такою:

- цифрова (у т. ч. комп'ютерна, мультимедійна, мобільна);
- інформаційна (у т. ч. медійна);
- економічна (у т. ч. фінансова);
- мовна (курси, засідання клубів, дискусії, обговорення, інтерактивні сесії);
- домедична (практикуми, тренінги, симуляційні ігри);
- правова;
- екологічна (майстерні, квести, екскурсії, воркшопи, акції, лекторії, читання);
- громадянська (лекторії, міні-тренінги, зустрічі з фахівцями).

Вивчаючи можливості бібліотек, насамперед потрібно дати відповідь на запитання: «Яка унікальна пропозиція бібліотеки, зроблена для своїх відвідувачів, дасть змогу закладу культури зайняти гідне місце в культурно-освітньому просторі громади?». Безумовно, унікальною пропозицією бібліотеки є саме її середовище. Це місце для безперервного навчання: споживання і засвоєння інформації, обміну новими знаннями. Це місце, де розвивається та просувається мультиграмотність. Це динамічний, трансформаційний навчальний центр, що пробуджує допитливість і прагнення до дослідження. Саме в бібліотеці можна зануритись у живе та культурно-інклюзивне середовище.

Що можна поради бібліотекарям для того, аби проект зі створення освітнього середовища для дорослих мав дієвий інструментарій? Експерти тренерської групи громадської організації «Інша Освіта», яка працює над альтернативними освітніми розробками та займається менеджментом якості неформальної освіти, радять дотримуватися низки важливих засад, які мають поєднуватися в кожному освітньому заході.

Вчитися в дії – набуття навичок під час практичної діяльності. Як цей принцип реалізується на практиці в неформальній освіті? Насамперед через велику кількість практичних вправ та обов'язкове опрацювання теоретичного матеріалу на практич-

ному ґрунті (наприклад, через роботу в малих групах чи в рольових іграх);

Вчитися взаємодіяти – навчання роботи в команді та спонукання до співпраці з оточенням;

Вчитися вчитися – набуття навичок пошуку та оброблення інформації, а також умінь аналізувати власний досвід [5, с. 12–13].

Яку користь для громади може мати організація освітнього середовища для дорослих у приміщенні бібліотеки? Такий центр надаватиме послуги для продовження освіти. В освітньому середовищі культивуватимуться принципи кооперації з іншими інституціями в галузі безперервної освіти, підтримуватиметься сприйняття місцевої громади як місця для життя та бізнесу. Створені центри надаватимуть доступ до освіти, працевлаштування, культури, публічного життя і таким чином суттєво підвищуватимуть привабливість міста та регіону. З огляду на вищесказане хочеться навести слова директора Школи бібліотекознавства та інформатики Університету Південної Кароліни (США) Д. Ланкеса: «Погані бібліотеки розбудовують колекції, хороші бібліотеки створюють послуги, чудові бібліотеки розбудовують громади».

Вдалих прикладів успішної стратегії реалізації освітніх програм освіти дорослих у бібліотеках України багато. Приміром, у посібнику *DVV International* в Україні «Замінімо мури відчине-ними вікнами» йдеться про бібліотеку с. Семенівка Мелітопольського району, яка в рамках проекту «Співпраця бібліотек і музеїв Мелітопольщини як ресурс розвитку освіти дорослих» відкрила українсько-польський культурний центр *Moya rodzina*. Його організатори прагнули виявити в селах свого району людей з польським корінням, а також тих, хто цікавиться польською мовою та культурою і має прагнення її відроджувати й розвивати. І от 18 листопада цього року в Семенівській сільській бібліотеці відбулося урочисте відкриття центру. Вже сформовано дві групи «учнів», які вивчають польську мову, придбано навчальну літературу, а також є ще дві групи відвідувачів, які відроджують польські традиції декоративно-прикладного та вокального мистецтва. Відвідувачі центру мають на меті створити громадську організацію для подальшого розвитку своєї діяльності [4, с. 10].

Свою історію успіху має й проект «Соціально-освітній центр відповідальних батьків: розвиваємо простір діалогу та творчості разом», який реалізується Центральною бібліотекою ім. М. Л. Кропивницького м. Миколаєва. Можна завітати до майстерні «Батьківський лікбез», в якій викладають статеве виховання, основи психосоматики, ораторське мистецтво, соціальне проектування. Або до «Клубу відповідальних батьків», де проводяться заняття для майбутніх батьків [4, с. 34].

Під час написання «Стратегії розвитку навчання дорослих у Яворівському районі на 2014–2020 рр.» (Львівська область) найефективнішими провайдерми освітніх послуг було визнано бібліотеки. Тому навчання бібліотекарів як координаторів роботи з

навчання дорослих, як вважають розробники «Стратегії», є завданням «підводної частини айсберга» [6].

Оскільки освіта дорослих – це інструмент, який допомагає розвивати потенціал і окремої людини, і громади, треба навчитися бачити її в контексті соціальних сервісів.

Створення навчального середовища в бібліотеках, сприйняття діяльності установ культури як провайдерів освітніх послуг у місцевих громадах сприятиме перетворенню бібліотек на суб'єктів інноваційної освітньої діяльності у сфері неформальної освіти. Сьогодні, в час реформування системи місцевого самоврядування, утворення об'єднаних територіальних громад, бібліотекам як ніколи важливо демонструвати свою спроможність впливати на освітній розвиток членів громад.

Інвестування в людський капітал – це завжди крок у майбутнє. Ці капіталовкладення ніколи не втрачуть своєї актуальності. Є чудовий вислів Генрі Форда: «Кожен, хто перестає вчитися, старіє, – не важливо у 20 або 80 років, – а той, хто продовжує вчитися, залишається молодим. Найголовніше в житті – це підтримувати молодість мозку». У будь-якому віці потрібно продовжувати розвиток, постійно навчатися, бути в тонусі та адаптуватися до обставин.

Список використаних джерел

1. Бабушко С. Р. Маніфест освіти дорослих у 21 столітті: нові можливості для неформальної освіти дорослих в Європі [Електронний ресурс] / С. Р. Бабушко, Л. С. Соловей // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: зб. наук. пр. Додаток 3 до вип. 36, т. IV (20): темат. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання (у рамках VI Міжнародного фестивалю «Світ психології»)». – Текст. дані. – Київ: Гнозис, 2016. – С. 116–123. – Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/5180/1/20170227_105.pdf (дата звернення: 09.07.2018). – Назва з екрана.

2. Бібліотека як простір для розвитку неформальної освіти [Електронний ресурс] // Онлайн-платформа неформальної освіти: [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://learnlifelong.net/news/135/biblioteka-yak-prostir-dlya-rozvitku-neformalnoi-osviti> (дата звернення: 09.07.2018). – Назва з екрана.

3. Глобальне бачення. Стилий звіт. 10 основних висновків і можливостей [Електронний ресурс] / пер. з англ. В. С. Пашкова; IFLA. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ifla.org/files/assets/GVMultimedia/publications/gv-report-summary-uk.pdf> (дата звернення: 09.07.2018). – Назва з екрана.

4. Замінимо мури відчиненими вікнами можливостей [Електронний ресурс] / DVV International в Україні, ГО Інформ.-дослід. центр «Інтеграція та розвиток». – Київ, 2017. – 80 с. – Текст. дані. – Режим доступу: http://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/easternneighbors/Ukraina_pics/ukraine_2/publications__new__Ukraine/Replacing_Walls_With_Open_Windows_Project.compressed.pdf (дата звернення: 09.07.2018). – Назва з екрана.

5. Ідеї. Натхнення...Рішення... [Електронний ресурс]: посіб. для тренерів неформал. освіти II / авт. кол.: Н. Трабовецька [та ін.]. – Вид. 2-е, випр. та допов. – Текст. дані. – Київ: Інша Освіта, 2015. – 103 с. – Режим доступу: http://insha-osvita.org/wp-content/uploads/2016/11/Handbook-for-Trainers2_IO.pdf (дата звернення: 09.07.2018). – Назва з екрана.

6. Косик Н. «Стратегія розвитку навчання дорослих у Яворівському районі на 2014–2020 рр.»: пріоритети реалізації [Електронний ресурс] / Наталія Косик // Територія успіху. – 2017. – № 4. – С. 4–7. – Текст. дані. – Режим доступу: [http://www.uaod.org.ua/data/pdf/TU%201\(4\)2017.pdf](http://www.uaod.org.ua/data/pdf/TU%201(4)2017.pdf) (дата звернення: 09.07.2018). – Назва з екрана.

7. Лілія Гриневич на форумі в Каневі дискутує про розвиток людського капіталу в Україні [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України: [сторінка Facebook]. – Відеозапис. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/UAMON/> (дата звернення: 07.07.2018). – Назва з екрана.

8. Rainie L. Libraries and learning [Electronic resource] / Lee Rainie // Pew Research Center: Internet@Technology: [website]. – Mode of access: <http://www.pewinternet.org/2016/04/07/libraries-and-learning/> (viewed on July 09, 2018). – Title from the screen.